

Groningen: erfgoedvrijwilligers in beeld

Een vragenlijstonderzoek over erfgoedvrijwilligers in Groningen

Groningen: erfgoedvrijwilligers in beeld

Een vragenlijstonderzoek over
erfgoedvrijwilligers in Groningen

Sophie de Jong MSc MA

dr. Henk Vinken

Bianca Koomen MSc

Colofon

Het PON & Telos en Pyrrhula Research Consultants hebben dit onderzoek verricht in opdracht van

Auteurs

Sophie de Jong MSc MA

dr. Henk Vinken

Bianca Koomen MSc

Foto omslag

Twee mensen die actief zijn in de kruidentuin van Museum Klooster Ter Apel

Fotograaf: Elmer Spaargaren

Datum

april 2023

© 2023 Het PON & Telos en Pyrrhula Research Consultants

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij Het PON & Telos en Pyrrhula Research Consultants. Gehele of gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld. Vermenigvuldiging en publicatie in een andere vorm dan dit rapport is slechts toegestaan na schriftelijke toestemming van Het PON & Telos en Pyrrhula Research Consultants. Hoewel deze publicatie met de grootst mogelijke zorg is samengesteld, kan Het PON & Telos en Pyrrhula Research Consultants geen enkele aansprakelijkheid aanvaarden voor eventuele fouten.

Meer informatie

www.hetpon-telos.nl / www.henkinken.nl

Inhoudsopgave

1	Inleiding	1
1.1	Onderzoeksvraag	1
1.2	Onderzoeksmethode	2
1.3	Leeswijzer	2
2	Erfgoedvrijwilligers in beeld	3
2.1	Achtergrondkenmerken van de erfgoedvrijwilligers	3
2.2	Type organisatie	7
2.3	Activiteiten	10
2.4	Motivaties en drijfveren	12
2.5	Behoeften rondom kennisoverdracht	16
2.6	Impact COVID-19	17
	Bijlage A Onderzoeksverantwoording	20

1 Inleiding

In het voorjaar van 2022 is door het PON & Telos en Pyrrhula Research Consultants een pionierend onderzoek uitgevoerd in de provincie Zuid-Holland naar meer inzicht in de erfgoedvrijwilligers in die provincie¹. De insteek van het onderzoek van Erfgoedhuis Zuid-Holland was van meet af aan om de aanpak uit te breiden naar de andere provincies, om zo tot een beter landelijk dekkend beeld te komen van de erfgoedvrijwilligers en de betekenis die hun werk voor de erfgoedsector heeft. Momenteel wordt het onderzoek herhaald in de overige 11 provincies, om zo per provincie én uiteindelijk landelijk meer beeld te krijgen van de omvang en inzet van de erfgoedvrijwilligers. In dit deelrapport zijn de resultaten van het vragenlijstonderzoek in Groningen te vinden. Nadat alle deelonderzoeken zijn uitgevoerd, volgt een overkoepelend rapportage voor de erfgoedvrijwilligers in het gehele land, waarin we de resultaten van de verschillende deelonderzoeken combineren. Hierin zullen we ook een overkoepelende beschouwing geven en aanbevelingen formuleren.

Onderzoek in Groningen vanuit Erfgoedpartners

Erfgoedpartners is een ondernemende steuninstelling voor beheerders van cultureel erfgoed. Zij geeft adviezen, organiseert erfgoedontmoetingen en cursussen. Daarnaast ontwikkelt Erfgoedpartners samenwerkingsprojecten op het gebied van instandhouding en beheer van monumenten en collecties.²

1.1 Onderzoeksvraag

De centrale vraag van het onderzoek is: *Hoe ziet de totale samenstelling van het vrijwilligersbestand van erfgoedinstellingen in Groningen in 2022 eruit?*

Om deze centrale vraag te kunnen beantwoorden, zijn er een aantal deelvragen. De eerste drie van deze deelvragen hebben betrekken op het in beeld brengen van het aantal vrijwilligers en hun ureninzet. De overige vijf deelvragen hebben betrekking op het in beeld krijgen van de achtergrond en drijfveren van de erfgoedvrijwilligers:

1. Hoeveel vrijwilligers zijn er in totaal werkzaam in de erfgoedsector in Groningen?
2. Hoe zijn deze vrijwilligers verdeeld over de verschillende soorten erfgoedinstellingen en typen erfgoed?
 - a. Soort erfgoed: materieel en immaterieel
 - b. Soort organisatie: musea, archieven en historische verenigingen
 - c. Thema van het erfgoed: archeologie, funerair, gebouwd, etc.
3. Wat is de inzet van de vrijwilligers (aantal uren)?
4. Hoe zijn deze vrijwilligers verdeeld over demografische gegevens? (leeftijd, geslacht, etnische achtergrond, woonplaats, etc.)
5. Hoe zijn deze vrijwilligers verdeeld over de verschillende soorten rollen en functies? (digitaliseren, publieksbereik, educatie, onderzoek, archiveren, etc.)
6. Wat zijn de drijfveren van vrijwilligers om zich in te zetten?

¹ Zie hier: <https://www.erfgoedhuis-zh.nl/onderzoek-erfgoedvrijwilligers>

² Voor meer informatie, zie: <https://erfgoedpartners.nl/>

7. Wat is de betrokkenheid van de vrijwilligers (hoe lang zijn ze werkzaam bij de organisatie)?
8. Welke impact heeft de COVID-19 pandemie gehad op het vrijwilligersbestand?
9. Maatwerkvragen vanuit Erfgoedpartners: wat zijn de ondersteuningsbehoeften van de erfgoedorganisaties, en op welke manieren willen erfgoedorganisaties dat kennisoverdracht hierover plaatsvindt?

1.2 Onderzoeksmethode

Om genoemde onderzoeksvragen te beantwoorden, brengen we verschillende en tot op heden versnipperde informatiebronnen bij elkaar. We hebben de volgende onderzoeksmethoden toegepast:

1. **Inventarisatie koepelorganisaties***: Welke koepelorganisaties, samenwerkingsverbanden en platforms zijn er? Wie zijn hun leden? En hoe ziet het vrijwilligersbestand van deze leden eruit? Dit vragen we uit bij zowel landelijk georganiseerde koepels als provinciale koepels.
Let op: dit is geen onderdeel van deze rapportage en volgt separaat.
2. **Online vragenlijstonderzoek onder erfgoedorganisaties**: Hoeveel vrijwilligers werken er bij de erfgoedorganisatie? Wat zijn hun kenmerken, motivaties en drijfveren? Ook gaan we in dit onderzoek na wat de ervaren gevolgen van corona zijn. Het vragenlijstonderzoek is uitgevoerd via:
 - a. Een gerichte uitnodiging aan het adressenbestand van erfgoedorganisaties, aangeleverd door Erfgoedpartners.
 - b. Open link naar de vragenlijst, ter verspreiding gestuurd via verschillende communicatie-uitingen van Erfgoedpartners, zoals social media, nieuwsbrieven en via persoonlijke gesprekken.

*Waar we in dit rapport spreken over koepelorganisaties, bedoelen we ook andere samenwerkingsverbanden of samenwerkende platforms waarin erfgoed domeinen zich verenigen.

Een uitgebreide onderzoeksverantwoording is terug te vinden in bijlage A van dit rapport.

1.3 Leeswijzer

We presenteren in deze rapportage de resultaten van het vragenlijstonderzoek, met daarin de kenmerken van de vrijwilligers van de erfgoedorganisaties, motivaties, drijfveren en de ervaren gevolgen van de coronacrisis. In de bijlage van dit rapport besteden we aandacht aan de onderzoeksverantwoording.

Opmerking bij de figuren: door afrondingsverschillen komt het totaal in een figuur niet altijd exact op 100% uit maar soms op 99% en soms op 101%.

2 Erfgoedvrijwilligers in beeld

In dit hoofdstuk schetsen we een beeld van de 2.933 erfgoedvrijwilligers die betrokken zijn bij de 71 erfgoedorganisaties die de vragenlijst hebben ingevuld. We kijken naar de achtergrondkenmerken van de erfgoedvrijwilligers en naar hun motivaties en drijfveren om met erfgoed te werken. Ook schetsen we een beeld van de achtergrond van de erfgoedorganisaties: we kijken op welke wijze zij georganiseerd zijn en welk type activiteiten zij doen. Tot slot kijken we naar de ervaren gevolgen van de coronacrisis.

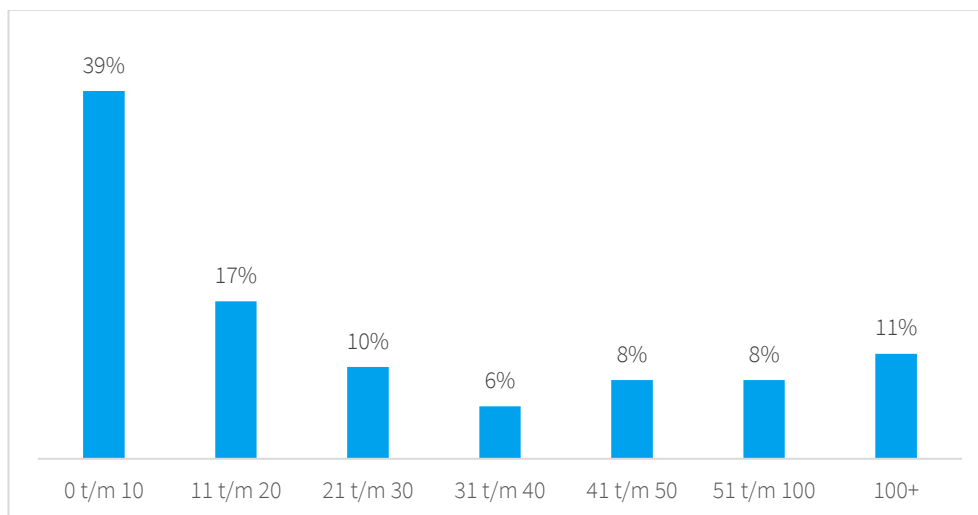
2.1 Achtergrondkenmerken van de erfgoedvrijwilligers

Waar komen erfgoedvrijwilligers vandaan? Wat is hun leeftijd, opleidingsniveau en culturele achtergrond? In deze paragraaf geven we meer inzicht in de achtergrond van de erfgoedvrijwilligers in Groningen.

Aantal vrijwilligers

Om een beeld te krijgen van hoeveel vrijwilligers er per organisatie werken, hebben we de vrijwilligers ingedeeld in grootteklassen. In onderstaande figuur is te zien dat er bij de meeste organisaties maximaal 10 vrijwilligers betrokken zijn (39%). Bij bijna een vijfde van de organisaties zijn 11 tot en met 20 vrijwilligers betrokken. Bij 19% van de organisaties zijn meer dan 50 vrijwilligers betrokken.

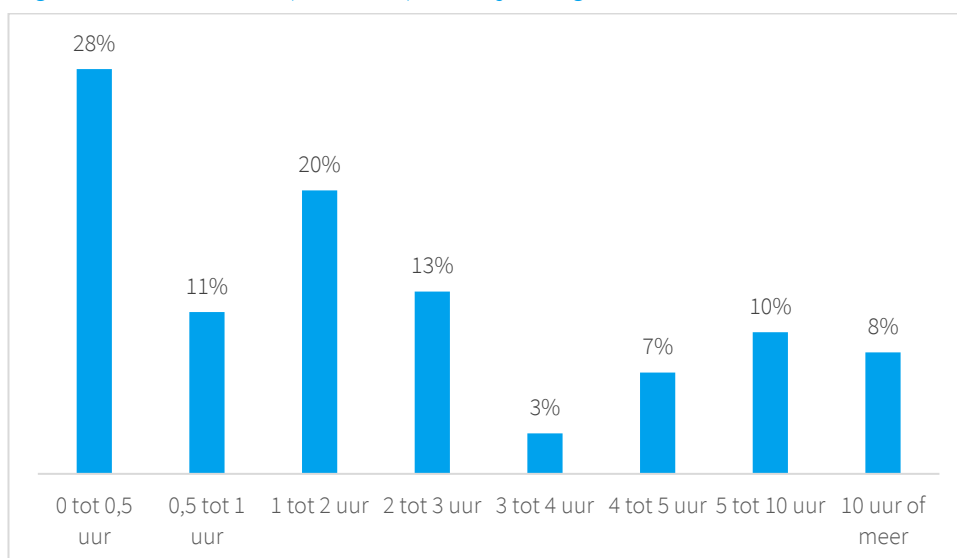
Figuur 1. Aantal vrijwilligers verbonden aan de erfgoedinstellingen op 1 september 2022 – gecategoriseerd naar grootteklassen (n = 71)

De meeste vrijwilligers werken tot 3 uur per week

Als we vervolgens kijken naar hoeveel uur elke vrijwilliger gemiddeld per week werkt, dan zien we dat de meeste vrijwilligers tot 3 uur per week betrokken zijn bij de erfgoedorganisaties. 13% van de vrijwilligers werkt 2 tot 3 uur per week, een vijfde werkt 1 tot 2 uur per week (20%), en maar liefst 28% is 0 tot een half uur per week actief voor de erfgoedorganisatie. Verder zien we dat 8% van de vrijwilligers meer dan 10 uur per week verbonden is aan de erfgoedorganisatie.

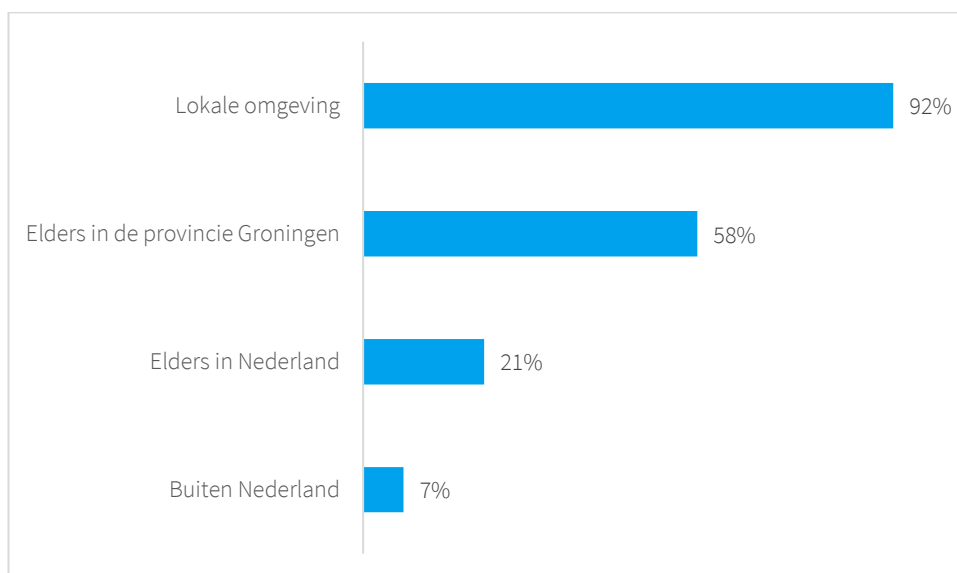
Figuur 2. Aantal uren per week per vrijwilliger (n = 71)

Erfgoedvrijwilligers vooral uit lokale omgeving

Veruit de meeste vrijwilligers die werkzaam zijn bij de erfgoedinstellingen, wonen in de plaats waar de instelling gevestigd is (92%). Daarnaast geeft ruim de helft van de organisaties aan dat zij vrijwilligers uit de rest van de provincie Groningen hebben.³ Een aantal erfgoedinstellingen hebben daarnaast vrijwilligers die in het buitenland wonen – mogelijk is dit te verklaren door de nabijheid van de Duitse grens.

Figuur 3. Woonplaats vrijwilligers (meerdere antwoorden mogelijk / n = 71)

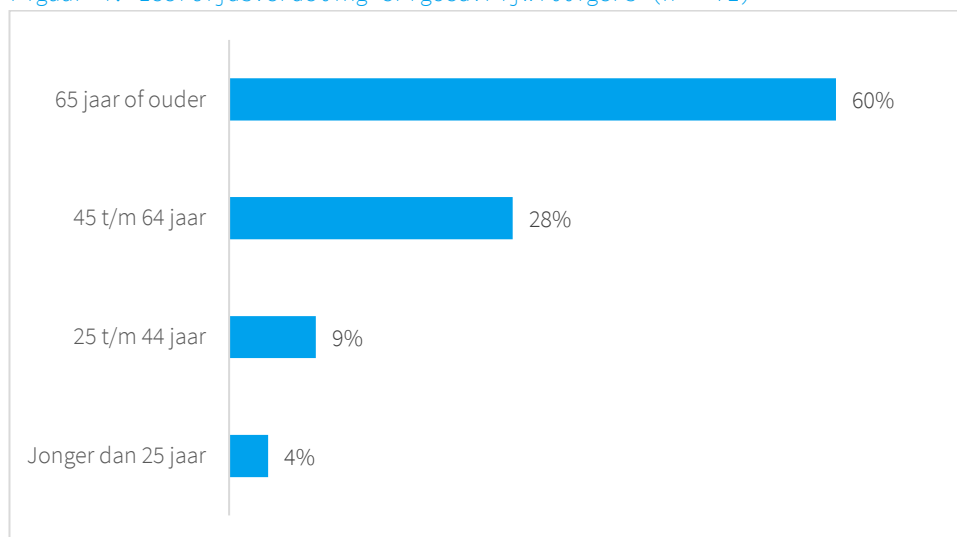

³ Let op, doordat de respondenten meerdere antwoorden konden aankruisen, sluiten de antwoordcategorieën elkaar niet uit en telt het totaal niet op tot 100%.

Vooral veel oudere erfgoedvrijwilligers

De meerderheid (60%) van het totale vrijwilligersbestand van de erfgoedinstellingen bestaat uit vrijwilligers in leeftijd van 65 jaar of ouder. Slechts 4% van het aantal vrijwilligers is jonger dan 25 jaar.

Figuur 4. Leeftijdverdeling erfgoedvrijwilligers (n = 71)

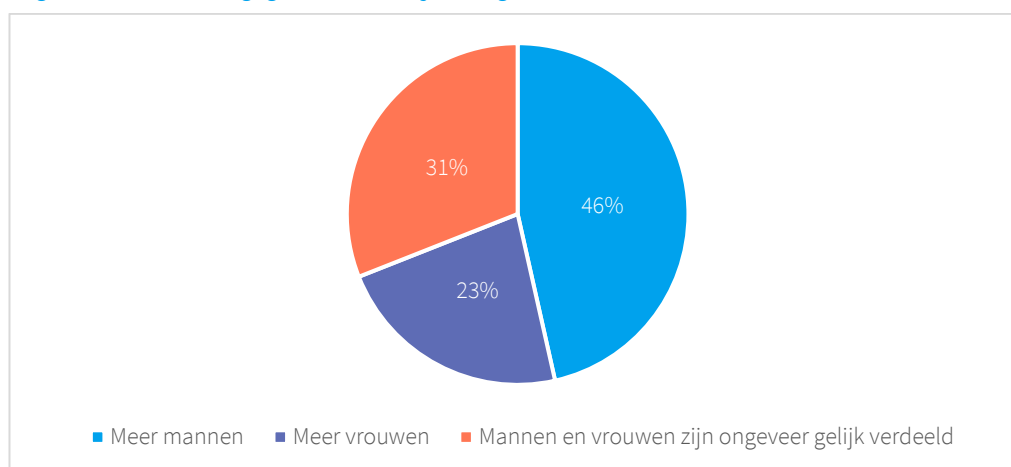

De grote vertegenwoordiging van de oudere vrijwilliger komt sterk overeen met het landelijke beeld.⁴ Dat geldt ook voor het volgende: erfgoedvrijwilligers zijn vaker mannen.

Meer mannen dan vrouwen actief als erfgoedvrijwilliger

Net minder dan de helft van de erfgoedorganisaties geeft aan dat de balans tussen mannelijke en vrouwelijke vrijwilligers scheef te noemen is: er zijn bij deze organisaties meer mannen onder de vrijwilligers (46%). Een kleiner deel van de organisaties geeft aan dat vrouwen oververtegenwoordigd zijn (23%). Bij bijna een derde van de instellingen is de verhouding tussen mannen en vrouwen in balans.

Figuur 5. Verdeling geslacht vrijwilligers (n = 71)

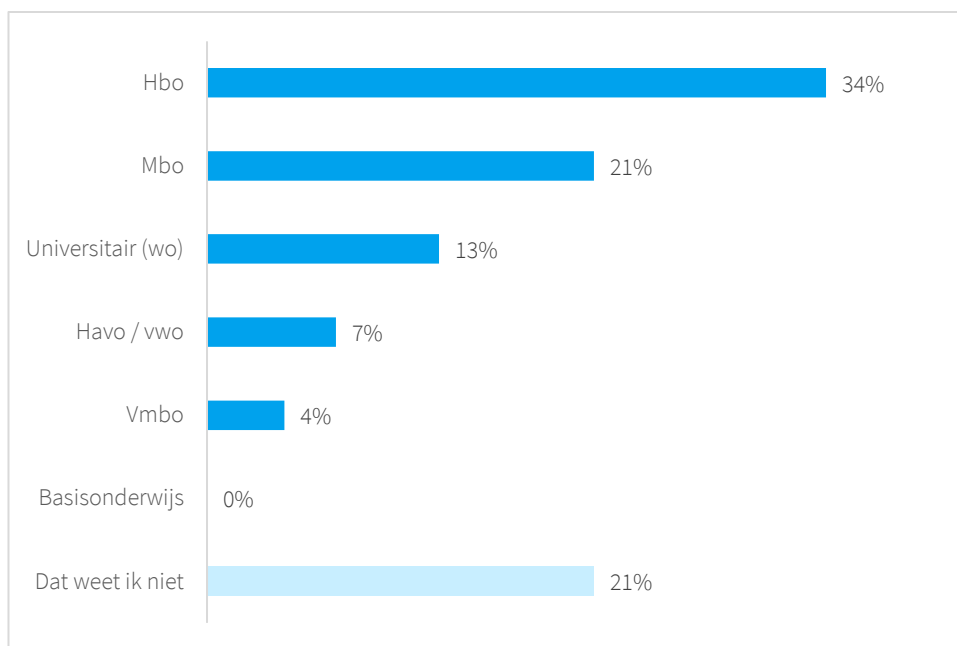

⁴ Zie onder andere Van den Broek, A. & Y. Gieles (2018). *Het culturele leven. 10 culturele domeinen bezien vanuit 14 kernthema's*. Den Haag: SCP.

Erfgoedvrijwilligers hebben diverse opleidingsachtergronden

Het vrijwilligersbestand van erfgoed in Groningen kent een diversiteit aan opleidingsachtergronden. Bijna de helft (47%) van de organisaties geeft aan dat hun vrijwilligers met name hbo of wo-opgeleid zijn. 32% van de erfgoedorganisaties geeft aan dat de vrijwilligers met name een achtergrond hebben op het mbo of in het middelbaar onderwijs. Een vijfde van de organisaties geeft aan niet te weten zoal de opleidingsachtergrond van hun erfgoedvrijwilligers is.

Figuur 6. Opleidingsniveau vrijwilligers (n = 71)

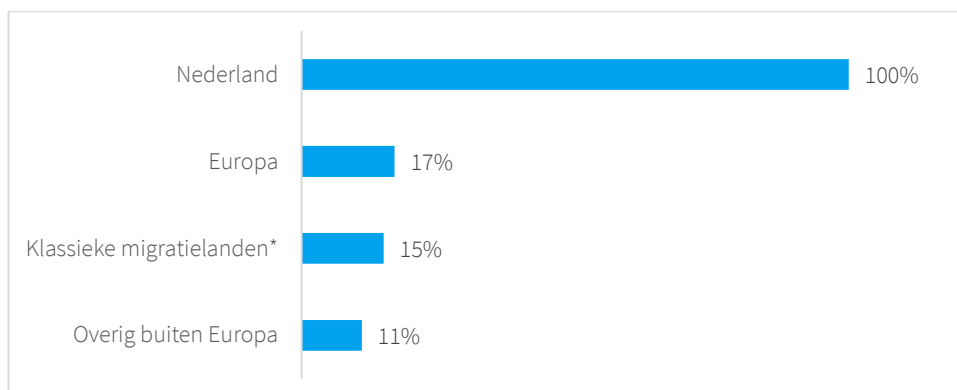

Erfgoedvrijwilligers vooral uit Nederland

Bij bijna alle erfgoedorganisaties zijn vrijwilligers van Nederlandse afkomst actief. Verder geeft 17% aan dat zij (ook) vrijwilligers en uit een ander Europees land dan Nederland werkzaam hebben en 15% van de organisaties heeft (ook) vrijwilligers met een nationaliteit uit één van de klassieke migratielanden⁵ in hun vrijwilligersbestand. Bij 11% zijn vrijwilligers met een nationaliteit van elders uit de wereld werkzaam.

⁵ Onder klassieke migratielanden worden de volgende landen verstaan: Turkije, Marokko, Suriname, Indonesië en de Nederlandse Cariben.

Figuur 7. Welke culturele achtergronden⁶ zijn vertegenwoordigd in het vrijwilligersbestand? (meerdere antwoorden mogelijk / n = 71)

*Onder klassieke migratielanden worden de volgende landen verstaan: Turkije, Marokko, Suriname, Indonesië en de Nederlandse Cariben.

2.2 Type organisatie

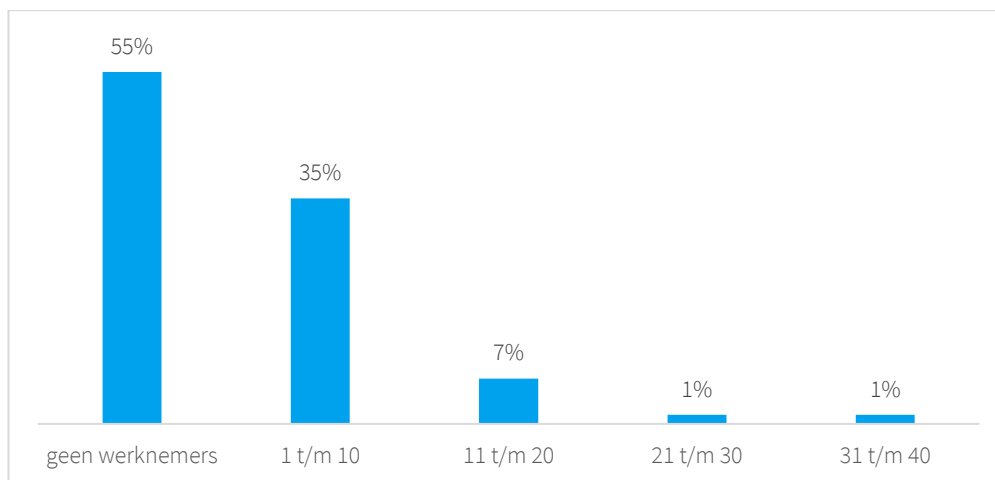
Veel erfgoedorganisaties werken alleen met vrijwilligers

Om – naast inzicht in het aantal vrijwilligers – meer beeld te krijgen van betaalde krachten bij de erfgoedinstellingen, vroegen we hen naar een schatting van het aantal betaalde krachten. Het gaat hierbij om medewerkers in vaste dienst, tijdelijke dienst, projectcontracten en ingehuurde ZZP'ers.

Meer dan de helft van de bevroegde erfgoedorganisaties werkt alleen met vrijwilligers, en heeft dus geen betaalde medewerkers. Ongeveer een derde van de organisaties heeft 1 tot en met 10 werknemers in dienst. Organisaties met meer dan 10 betaalde krachten komen relatief weinig voor. Vrijwilligers blijken zodoende erg belangrijk te zijn voor het reilen en zeilen van de bevroegde erfgoedorganisaties.

⁶ De antwoordcategorieën zijn gecategoriseerd naar de indeling die het CBS gebruikt: <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2022/07/cbs-introduceert-nieuwe-indeling-bevolking-naar-herkomst>

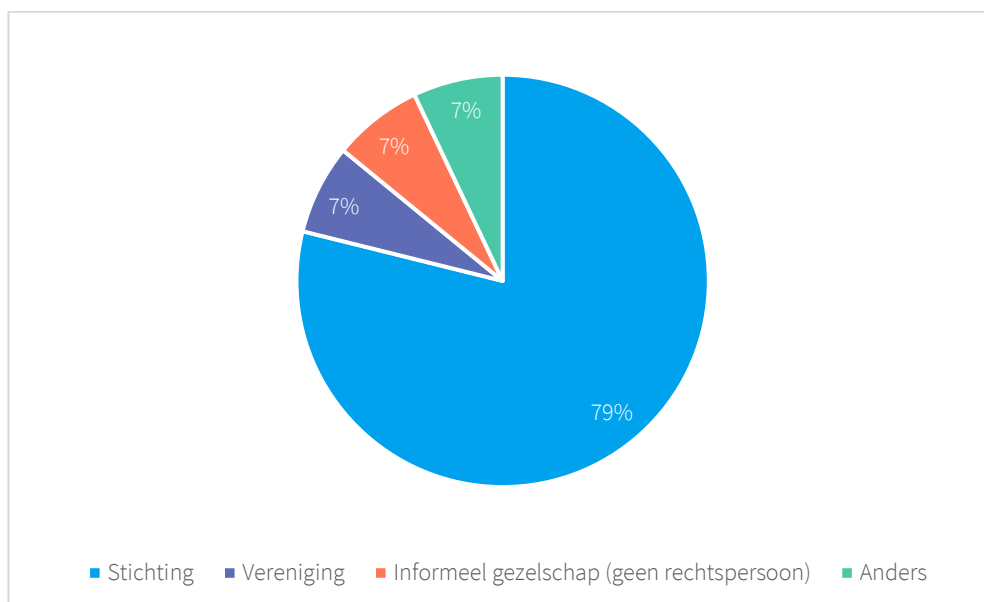
Figuur 8. Kun je een inschatting maken van het aantal werkzame personen dat op 1 september 2022 betaald werk verrichtte bij jullie erfgoedinstelling? (n = 71)

Erfgoedorganisaties zijn vooral stichtingen

De meeste erfgoedorganisaties zijn georganiseerd als een stichting: dit geldt voor bijna vier op de vijf organisaties (79%). De andere organisatievormen komen dan ook veel minder voor: 7% is georganiseerd als een vereniging en eveneens 7% geeft aan geen rechtspersoon te zijn. Erfgoedorganisaties die anders georganiseerd zijn (7%), geven vooral aan georganiseerd te zijn als kerkgenootschap of als overheidsinstelling. Een aantal van deze organisaties geeft aan dat hun erfgoedinstelling onderdeel is van een andere instelling (gemeente, bedrijf of vereniging).

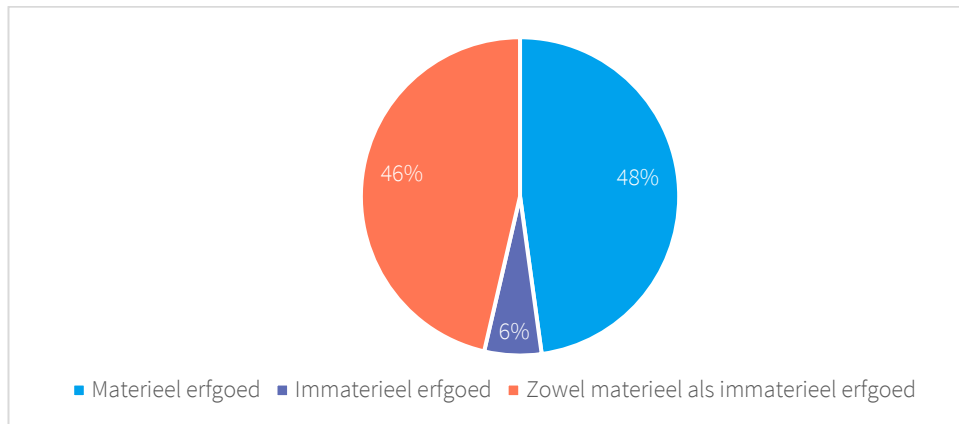
Figuur 9. Op welke manier is jullie erfgoedorganisatie georganiseerd? (n = 71)

Organisaties werken vooral met materieel erfgoed

We zien dat bijna de helft van de Groningse erfgoedorganisaties aangeeft met materieel erfgoed te werken (48%). Daarnaast geeft bijna de helft van de organisaties aan dat zij met zowel materieel als immaterieel erfgoed werken (46%). Slechts 6% van de erfgoedorganisaties werkt enkel met immaterieel erfgoed.

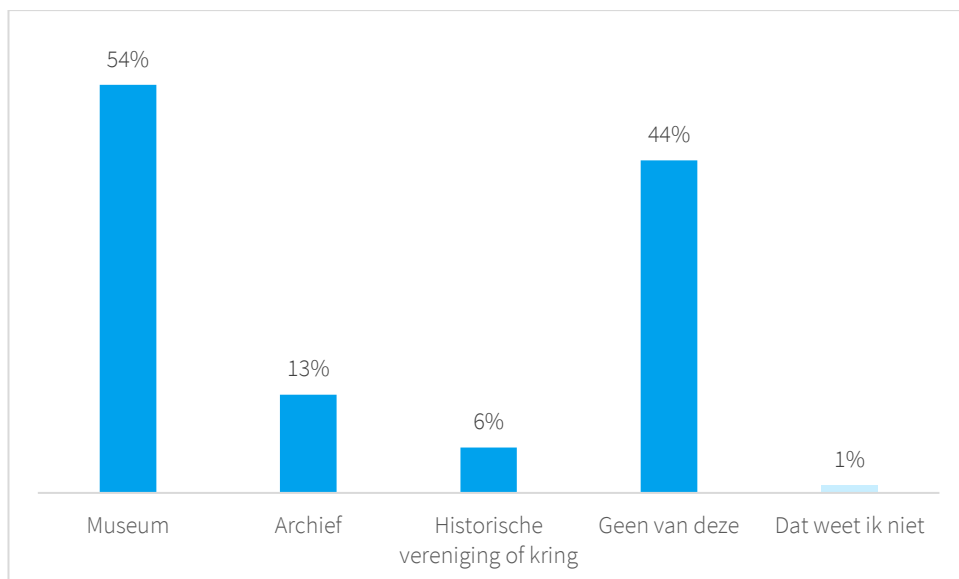
Figuur 10. Werkt jullie erfgoedinstelling met materieel of met immaterieel erfgoed (n = 71)

Vooral veel musea

Ruim de helft van de bevroagde erfgoedorganisaties typeert zichzelf als een museum (54%). Verder geeft 13% van de organisaties aan dat zij een archief zijn en 6% is een historische vereniging of kring. Daarnaast geeft 44% van de organisaties aan dat zij zich met geen van deze organisatietypen identificeren.

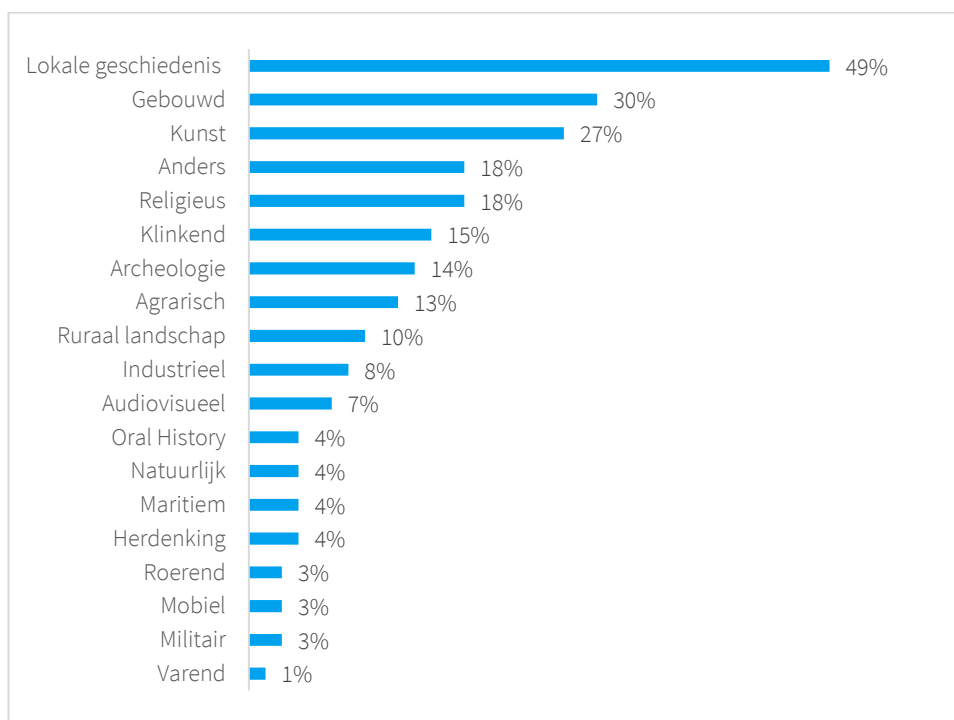
Figuur 11. Behoort jullie erfgoedinstelling tot de volgende type organisaties? (meerdere antwoorden mogelijk / n = 71)

Erfgoedorganisaties houden zich vooral bezig met de lokale geschiedenis

Bijna de helft van de bevroegde organisaties identificeert zichzelf met het thema lokale geschiedenis (49%). Daarnaast geven ongeveer drie op de tien organisaties aan dat zij de thema's gebouwd (30%) of kunst (27%) goed vinden passen. Ook heeft ongeveer een vijfde de categorie 'anders' ingevuld. Hier zien we thema's als molens, (streek-)taal en orgels.

Figuur 12. Met welk van onderstaande thema's typeert jullie erfgoedinstelling zich het meest? (Maximaal 3 antwoorden mogelijk / n = 71)

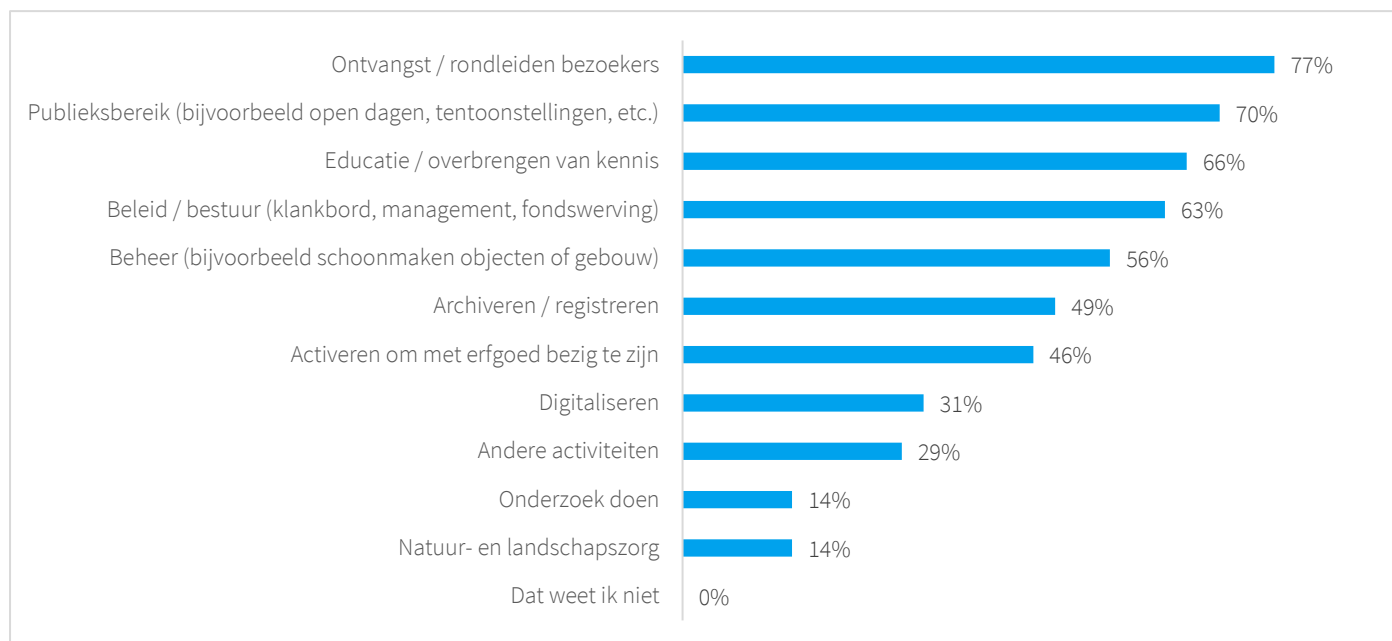

2.3 Activiteiten

Vrijwilligers doen veel verschillende activiteiten

Erfgoedvrijwilligers van de bevroegde instellingen doen veel verschillende activiteiten. We zien dat erfgoedvrijwilligers voornamelijk bezig zijn met het ontvangen of rondleiden van bezoekers (77%), het helpen bij publieksbereik (70%), educatieve activiteiten (66%) en/of zich bezighouden met beleid en bestuur van de erfgoedorganisatie (63%). Verder geeft ongeveer de helft van de organisaties aan dat vrijwilligers werkzaam zijn rondom beheer, archiveren of registreren van erfgoed en het activeren van anderen om met erfgoed bezig te zijn. Bij de categorie anders worden nog activiteiten benoemd als het organiseren van concerten, communicatie, administratie en het demonstreren van het erfgoedobject (in het geval van sluizen, schepen, treinen en vliegtuigen).

Figuur 13. Welke activiteiten worden binnen jullie erfgoedinstelling uitgevoerd door vrijwilligers? (meerdere antwoorden mogelijk / n = 71)

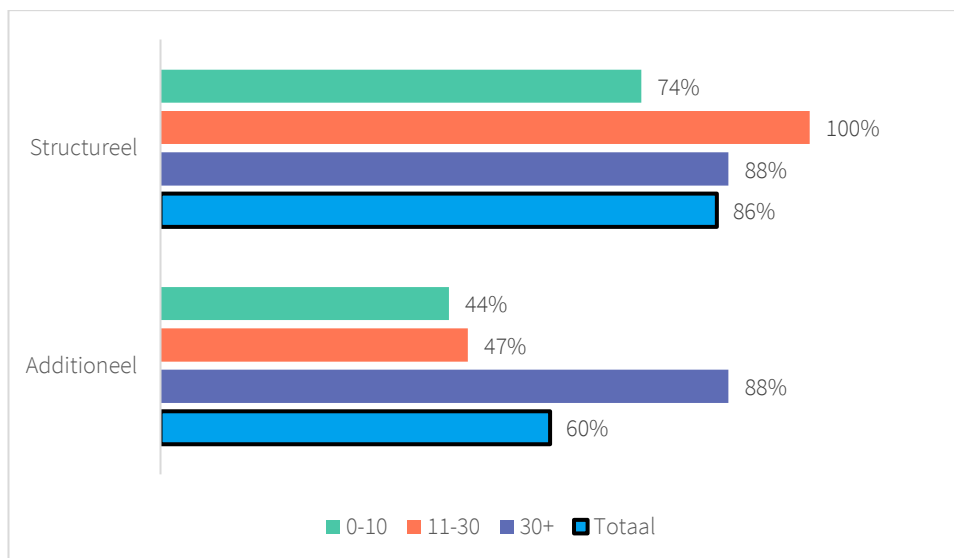

Erfgoedvrijwilligers worden ingezet voor structurele activiteiten

We vroegen de erfgoedorganisaties ook naar de invulling van de activiteiten die de erfgoedvrijwilligers voor hun rekening nemen. Bij veruit de meeste erfgoedinstellingen pakken de vrijwilligers structurele activiteiten op (86%). Voorbeelden van structurele activiteiten zijn zaken zoals financiën, marketing, onderhoud of archiveren. Zes op de tien organisaties geeft aan dat de erfgoedvrijwilligers (ook) additionele activiteiten uitvoeren (60%). Een voorbeeld van een additionele activiteit is het organiseren van een evenement.

Kijken we wat dieper naar de uitsplitsing van het aantal vrijwilligers per organisatie, dan zien we dat organisaties met 30 of meer vrijwilligers vaker aangeven dat de vrijwilligers additionele activiteiten uitvoeren binnen hun organisatie dan organisaties waar minder vrijwilligers werkzaam zijn.

Figuur 14. Voeren vrijwilligers structurele / additionele activiteiten binnen de organisatie uit? - % 'ja', uitgesplitst naar grootteklassen aantal vrijwilligers (n = 71*)

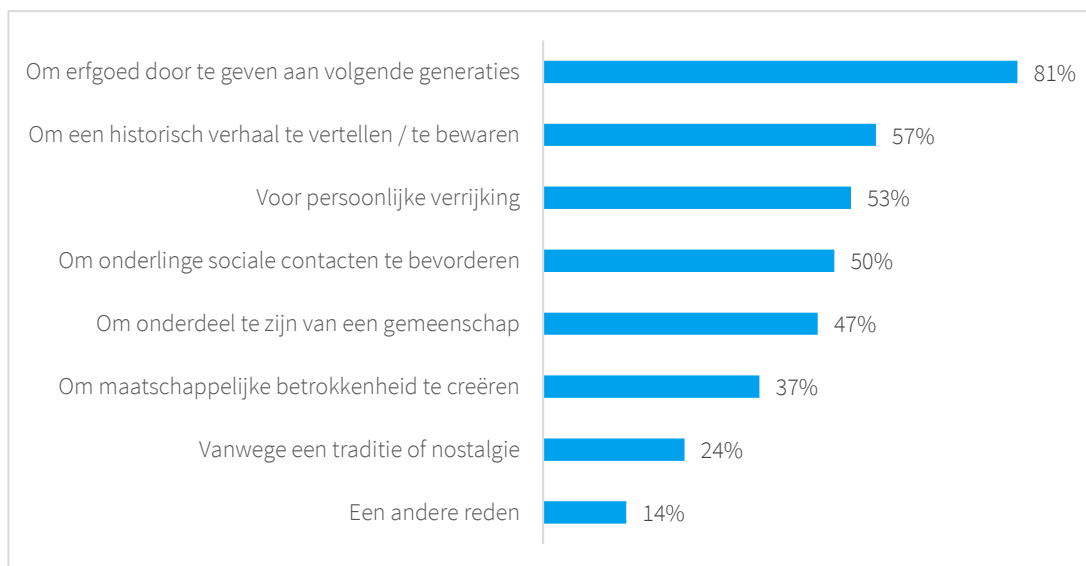
* 0-10 vrijwilligers: n = 28; 11-30 vrijwilligers: n = 19 30+ vrijwilligers: n = 24

2.4 Motivaties en drijfveren

Doorgeven en bewaren van erfgoed belangrijker dan sociaal aspect

Wanneer we de erfgoedorganisaties vragen naar hun inschatting over waarom de vrijwilligers binnen hun organisaties werken met erfgoed, is de voornaamste reden dat zij het erfgoed door willen geven aan volgende generaties: 81% van de erfgoedorganisaties geeft dit aan. Ook het vertellen en bewaren van het historische verhaal wordt als belangrijke motivatie genoemd door ruim de helft van de erfgoedorganisaties (57%). Daarnaast is persoonlijke verrijking ook een belangrijke drijfveer: 53% van de organisaties geeft aan dat dit voor hun vrijwilligers een rol speelt. Het sociale aspect is ook belangrijk, maar wordt minder vaak als motivatie opgegeven dan het doorgeven en bewaren van het erfgoed: de helft van de organisaties geeft aan dat vrijwilligers bij hen werken om onderlinge sociale contacten te bevorderen of om onderdeel te zijn van een gemeenschap. Traditie of nostalgie is volgens de erfgoedorganisaties een veel minder belangrijke motivatie van vrijwilligers om met erfgoed te werken. De 14% die een andere reden noemt, noemt onder andere: passie voor het erfgoedobject, je inzetten voor de regio, plezier, en het opdoen van werkervaring om meer kansen te hebben op het vinden van een baan.

Figuur 15. Waarom werken vrijwilligers binnen jouw instelling met erfgoed, denk je? (meerdere antwoorden mogelijk / n = 71)

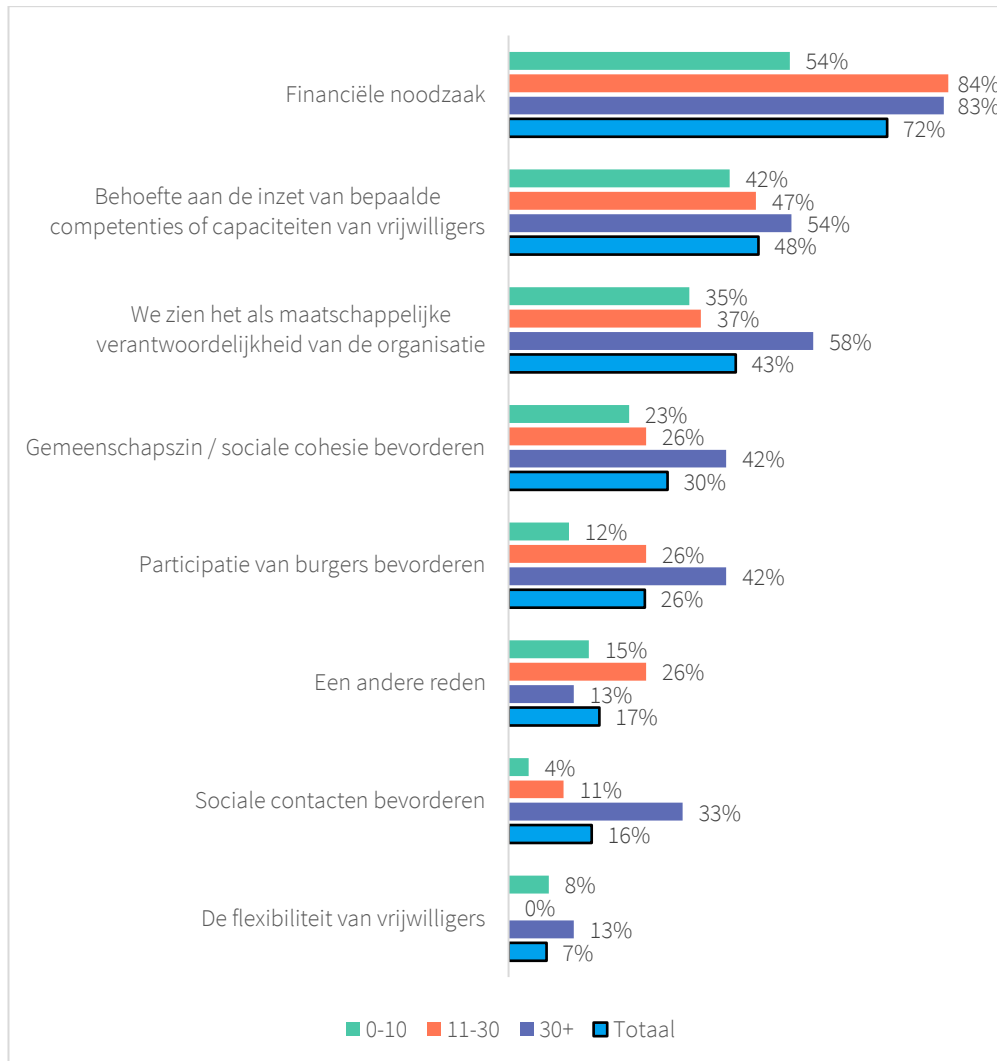

Werken met vrijwilligers: vooral een financiële noodzaak

Het werken met vrijwilligers lijkt voor erfgoedorganisaties een duidelijke hoofdreden te hebben. Bijna driekwart van de organisaties werkt met vrijwilligers uit financiële noodzaak (72%). Verder werkt ongeveer de helft van de organisaties met vrijwilligers voor hun specifieke expertise of competenties (48%). Ook zien organisaties het als een maatschappelijke verantwoordelijkheid om met vrijwilligers te werken (43%) en dat het werken met vrijwilligers de gemeenschapszin en sociale cohesie bevordert (30%). Ook hier zien we dat het samenbrengen van mensen belangrijk wordt gevonden. Ten slotte worden er nog andere redenen genoemd: dat de organisatie niet kan bestaan met betaalde krachten of dat de organisatie te klein is voor vaste medewerkers of omdat er geen financiële bronnen beschikbaar zijn voor betaalde medewerkers. Ook wordt er aangegeven dat ze vrijwilligers kansen willen geven om werkervaring op te doen, of dat het bijdraagt aan het vergroten van het draagvlak voor erfgoedwerk onder het publiek.

Als we kijken naar verschillende grootteklassen in het aantal vrijwilligers, dan is opvallend dat met name bij organisaties waar 11 vrijwilligers of meer werkzaam zijn, de financiële noodzaak om met vrijwilligers te werken aanzienlijk het grootst is. Bij vier op de vijf organisaties in deze grootteklassen is dit het geval. Organisaties met 30 vrijwilligers of meer tonen daarnaast een groot maatschappelijk verantwoordelijkheidsgevoel: 58% van hen geeft aan het werken met vrijwilligers als een maatschappelijke verantwoordelijkheid te zien, en ook bij de andere sociale aspecten zijn zij meer vertegenwoordigd.

Figuur 16. Waarom werkt jouw instelling met vrijwilligers, denk je? -
 uitgesplitst naar grootteklassen aantal vrijwilligers (meerdere
 antwoorden mogelijk / n = 71*)

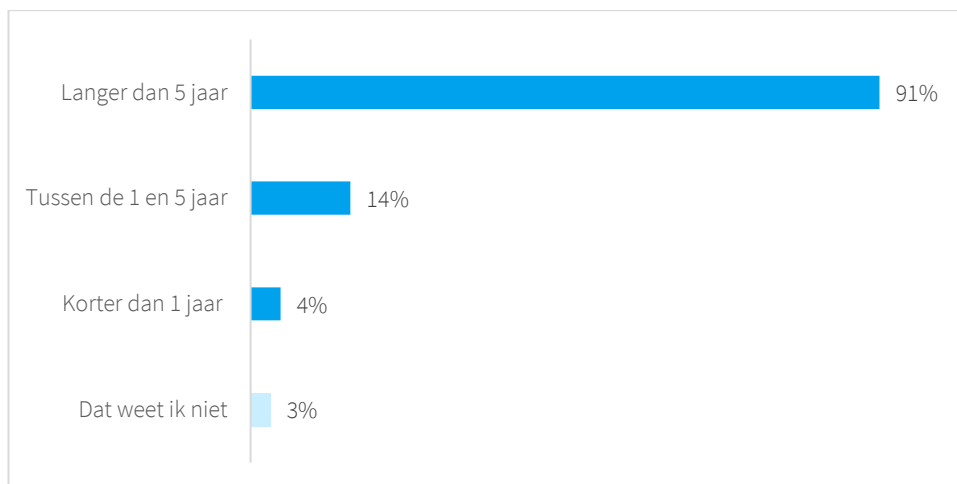

* 0-10 vrijwilligers: n = 28; 11-30 vrijwilligers: n = 19; 30+ vrijwilligers: n = 24.

Erfgoedvrijwilligers zijn langdurig betrokken

Negen van de tien erfgoedorganisaties geeft aan dat hun vrijwilligers over het algemeen langer dan vijf jaar betrokken zijn bij de organisatie. Slechts een enkeling is korter dan een jaar betrokken als erfgoedvrijwilliger.

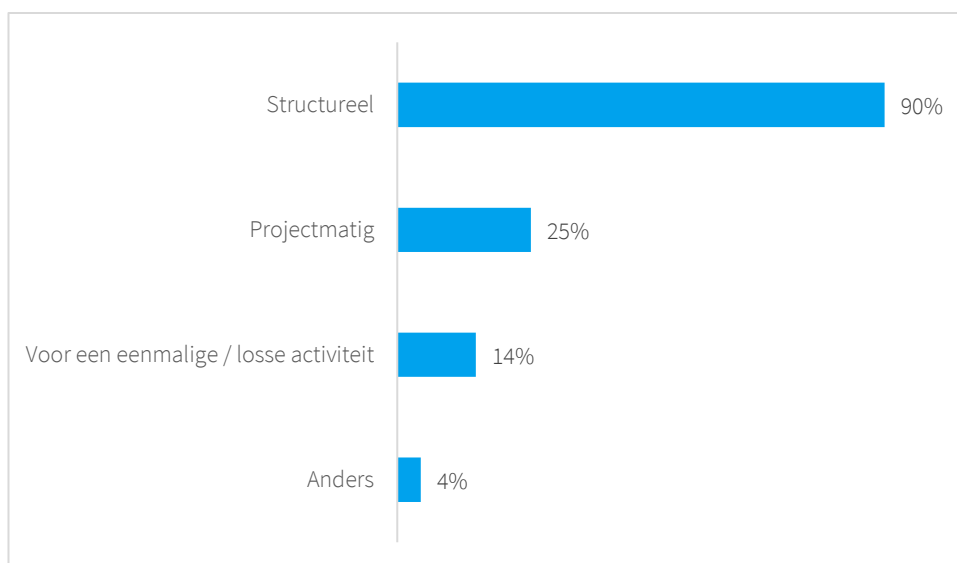
Figuur 17. Hoe lang zijn vrijwilligers over het algemeen betrokken bij jullie erfgoedinstelling? (meerdere antwoorden mogelijk / n = 69)

Grote structurele betrokkenheid van vrijwilligers

De erfgoedvrijwilligers zijn niet alleen langdurig betrokken, maar ook structureel. Negen op de tien organisaties geeft aan dat vrijwilligers structureel betrokken worden. Een kwart van de organisaties zet vrijwilligers (naast structureel ook) projectmatig in. Bij een veel kleiner deel van de erfgoedorganisaties werken vrijwilligers slechts eenmalig. Andere manieren die genoemd worden zijn: de (vrijwillige) bestuursleden zijn structureel actief en de anderen voor losse activiteiten, of dat vrijwilligers überhaupt maar incidenteel nodig zijn.

Figuur 18. Op welke manier zijn vrijwilligers over het algemeen betrokken bij jullie erfgoedinstelling? (meerdere antwoorden mogelijk / n = 69)

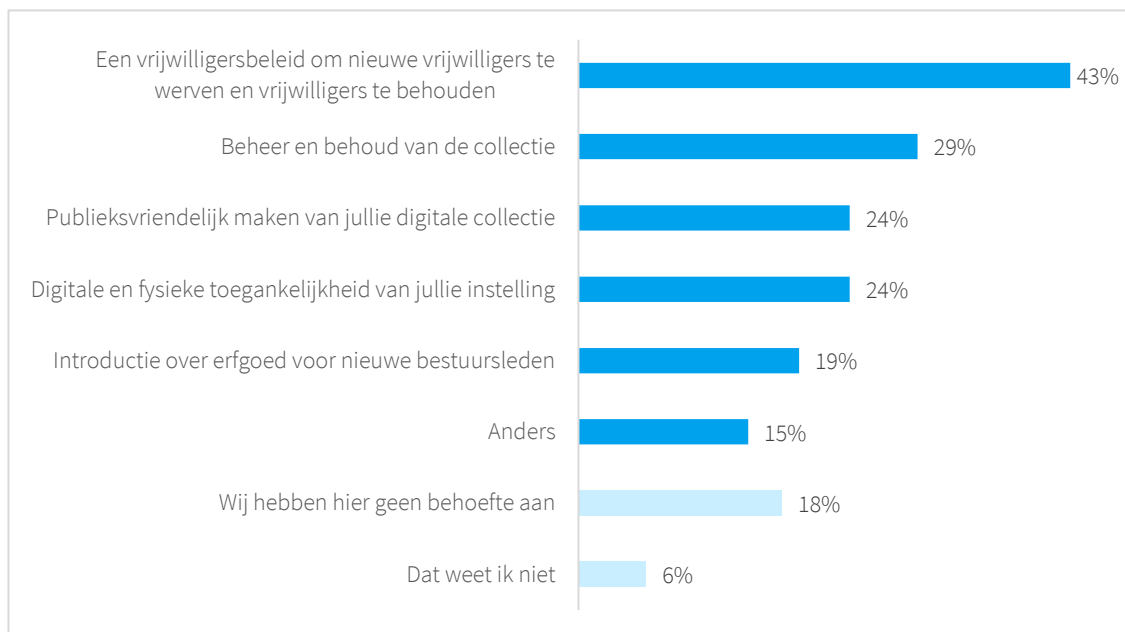
2.5 Behoeften rondom kennisoverdracht

Omdat iedere provincie en ieder erfgoedhuis mogelijk specifieke kennisbehoeften heeft, is hen de mogelijkheid geboden om twee maatwerkvragen toe te voegen aan de standaardvragenlijst die in elke provincie wordt uitgevoerd. Erfgoedpartners gaf aan behoefte te hebben aan inzichten in wat de behoeftes van erfgoedorganisaties zijn met betrekking tot vrijwilligers, en hoe zij deze kennis het liefst tot zich zouden nemen.

Behoefte aan ondersteuning bij vrijwilligersbeleid

We zien dat de grootste ondersteuningsbehoefte van de bevroagde organisaties ligt in het opstellen of aanscherpen van een vrijwilligersbeleid voor werving en behoud van vrijwilligers (43%). Daarnaast zijn er kennisbehoeften rondom het beheer en behoud van de collectie (29%), het publieksvriendelijk maken van de digitale collectie (24%) en de digitale en fysieke toegankelijkheid van de organisatie (24%). De 15% die 'anders' heeft aangegeven, geven diverse behoeften aan. Zo worden behoeften geuit rondom administratieve ondersteuning, extra activiteiten voor vrijwilligers, hulp bij publiciteit en het efficiënter inrichten van de management van de organisatie. Bijna 1 op de 5 organisaties geeft aan geen behoefte te hebben aan ondersteuning op het gebied van vrijwilligers.

Figuur 19. Op welke gebieden heeft jouw organisatie behoefte aan ondersteuning van de vrijwilligers? Meerdere antwoorden mogelijk (n = 68)

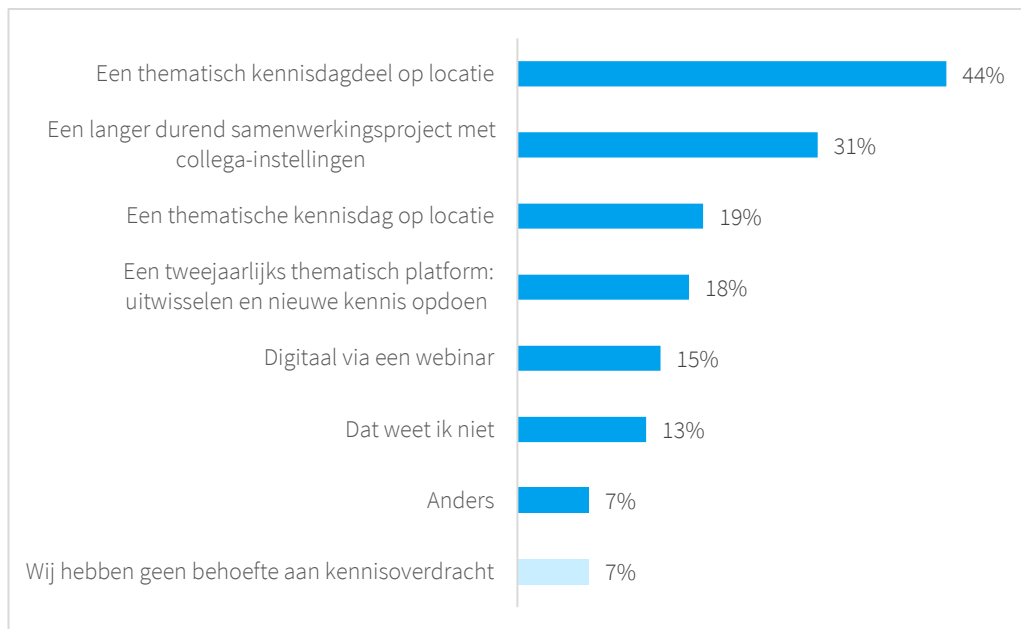

Thematisch kennisdagdeel op locatie geniet de voorkeur

We vroegen de organisaties hoe zij het liefst deze nieuwe kennis tot zich zouden nemen. 44% heeft de voorkeur voor een thematisch kennisdagdeel op locatie. Verder heeft een derde van de organisaties een voorkeur voor een langer durend samenwerkingsproject met collega-organisaties (31%). Andere vormen zijn wat minder populair. 7% van de organisaties die 'anders' aangegeven hebben, hebben hier zeer diverse redenen voor. Zij hebben bijvoorbeeld behoefte aan het ontvangen van actieve ondersteuning of een

wekelijkse nieuwsbrief. 7% van de bevroegde organisaties heeft geen behoefte aan kennisoverdracht.

Figuur 20. Welke vorm van kennisoverdracht spreekt jullie het meest aan? Meerdere antwoorden mogelijk. (n = 68)

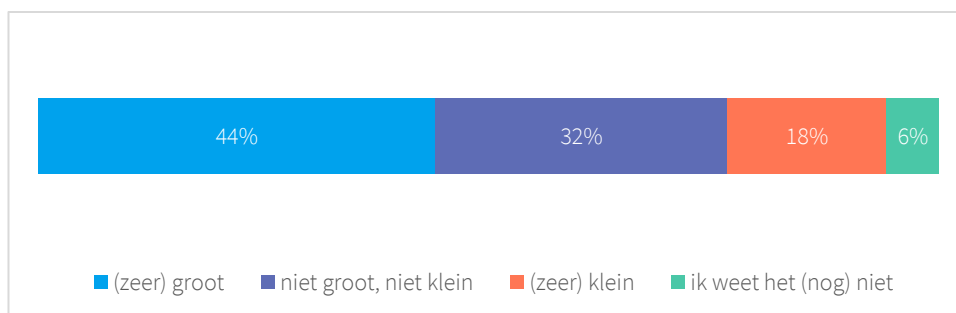

2.6 Impact COVID-19

Coronacrisis heeft impact op erfgoedorganisaties

Ruim vier op de tien erfgoedorganisaties geeft aan dat de impact van de coronacrisis op hun organisatie (zeer) groot is (44%). Ongeveer een derde is neutraal over de impact. 18% ervaart weinig of geen impact. Daarnaast geeft 6% van de organisaties aan de impact van corona niet (goed) in beeld te hebben.

Figuur 211. In algemene zin, hoe groot is de impact van de coronacrisis op jouw instelling tot nu toe? (n = 68)

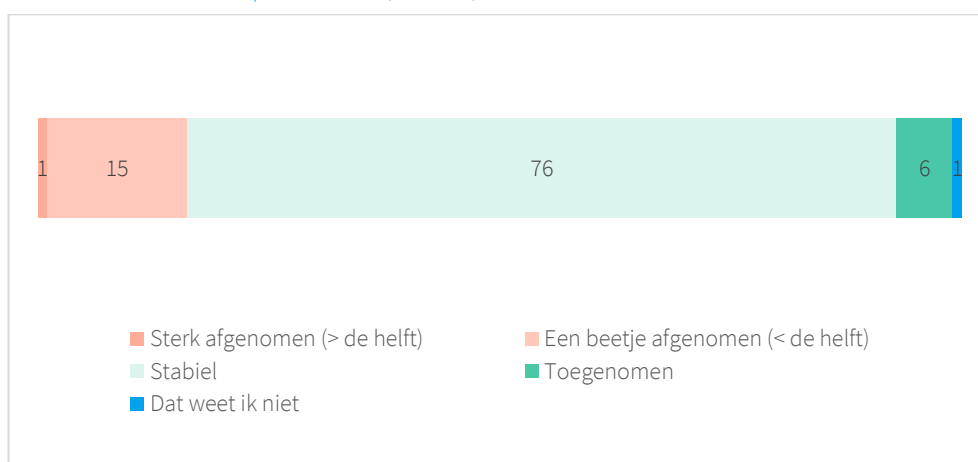
De coronacrisis heeft ertoe geleid dat veel activiteiten en evenementen van de erfgoedinstellingen zijn geschrapt of verplaatst, of bijvoorbeeld digitaal worden aangeboden. De instellingen waren door de lockdown(s) daarnaast vaak gesloten of er werd thuis gewerkt. Dit heeft ertoe geleid dat vrijwilligers minder uren konden maken, zij gingen daardoor op zoek naar andere dingen om te doen. Organisaties geven daarnaast

aan dat zowel bezoekers als inkomsten (publieksinkomsten, maar ook subsidies, sponsoring en verhuur) teruggelopen zijn. Een aantal organisaties geeft aan te zien dat vrijwilligers en eventuele bezoekers weer terugkeren, maar dit is zeker niet voor alle organisaties het geval.

Aantal vrijwilligers is stabiel sinds het uitbreken van de coronacrisis

Ondanks dat bijna erfgoedorganisaties een grote impact ervaren, is het aantal vrijwilligers sinds de coronacrisis bij driekwart van de organisaties stabiel gebleven. Bij 6% van de bevroegde organisaties is het aantal vrijwilligers zelfs toegenomen. 16% van de organisaties geeft aan dat het aantal vrijwilligers is gedaald sinds het uitbreken van de pandemie.

Figuur 222. Hoe zou je de ontwikkeling van het aantal vrijwilligers binnen jouw erfgoedinstelling omschrijven sinds⁷ het uitbreken van de COVID-19 pandemie? (n = 68)

Respondenten geven aan dat met name vrijwilligers die 65 jaar of ouder zijn, zijn gestopt met het werken als vrijwilliger. De redenen daarvoor zijn dat zij moesten letten op hun eigen gezondheid, door het weggaan van andere (beeldbepalende) mensen in de organisatie of zelfs vanwege het overlijden van een vrijwilliger. De werkzaamheden die zij uitvoerden waren divers.

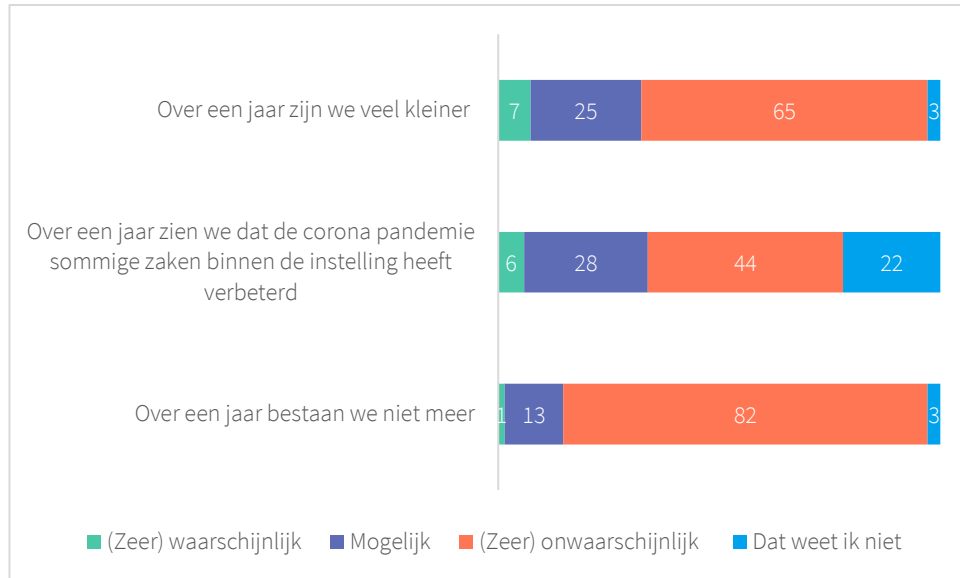
Erfgoedorganisaties zijn optimistisch over de toekomst.

We zien dat het scenario “over een jaar bestaan we niet meer” door de meeste respondenten als (zeer) onwaarschijnlijk wordt geschat, slechts 1% acht dit (zeer) waarschijnlijk. Verder blijkt dat 6% van de instellingen verwacht dat de coronapandemie sommige zaken binnen de instelling heeft verbeterd over een jaar. Wel vond men deze vraag lastig in te vullen: 22% geeft aan dit niet te weten. Tot slot denkt een kwart van de instellingen dat zij mogelijk over een jaar kleiner zijn, en dat zij dan minder werknemers

⁷ Let op: we vragen naar de ontwikkeling van het vrijwilligersbestand **sinds** het uitbreken van de coronacrisis. We weten dus niet of het aantal vrijwilligers is veranderd in vergelijking met **voor** de coronacrisis. Onderzoek van het CBS onder musea laat bijvoorbeeld zien dat het aantal vrijwilligers is afgenomen van 646 FTE naar 434 FTE over de periode 2019-2020. We kunnen aannemen dat dit voor andere erfgoeddomeinen tevens het geval is. Zie hier: https://www.cbs.nl/-/media/_excel/2022/12/musea-2009-2020.xlsx

en/of vrijwilligers hebben. 7% acht dit (zeer) waarschijnlijk, en 65% verwacht dat dit niet gaat gebeuren.

Figuur 233. Hoe waarschijnlijk acht je de volgende scenario's voor jouw instelling? (N=66)

Bijlage A Onderzoeksverantwoording

Het PON & Telos en Pyrrhula Research Consultants hebben in samenwerking met Erfgoedpartners onderzoek verricht naar het erfgoedvrijwilligersbestand in de provincie Groningen. Het onderzoek is uitgevoerd aan de hand van verschillende onderzoeksmethoden. In dit rapport zijn de resultaten van het vragenlijstonderzoek te vinden. De inventarisatie naar het vrijwilligersbestand in Groningen volgt later separaat.

Vragenlijstonderzoek

De vragenlijst van dit onderzoek is opgesteld op basis van het eerdere erfgoedonderzoek voor Erfgoedhuis Zuid-Holland en de geleerde lessen daaruit. De vragenlijst is aangevuld met maatwerkvragen, welke zijn opgesteld in samenspraak met de betrokkenen van Erfgoedpartners en de onderzoekers van Het PON & Telos en Pyrrhula Research Consultants.

De vragenlijst is via twee manieren verspreid. Enerzijds is de vragenlijst verspreid aan het adressenbestand van Erfgoedpartners. Het gehele adressenbestand kreeg een persoonlijke link om de vragenlijst in te vullen. Hierdoor kon bijgehouden worden wie de vragenlijst had ingevuld en wie niet. Belangrijk om in het achterhoofd te houden is dat het adressenbestand is samengesteld vanuit reeds bestaande adressenbestanden van het erfgoedhuis, waardoor er een zekere *bias*, of over- en ondervetegenwoordiging, in de geadresseerden kan zijn geslopen. In dit geval lijken organisaties die zich bezighouden met orgels of molens sterk vertegenwoordigd in het adressenbestand, en zodoende ook in de respons. Echter is er van oudsher in Groningen ook veel aandacht uitgegaan naar molens en orgels(-commissies), waardoor deze responscijfers ook juist een weergave zijn van de aandacht die in de provincie uitgaat naar deze erfgoedvormen.

Anderzijds is gewerkt middels een open (anonieme) link. Deze open link is verspreid via de (social) media kanalen en persoonlijke effort van Erfgoedpartners, om zo de respons te versterken.

De vragenlijst stond open van maandag 23 januari tot donderdag 2 maart 2023. In totaal hebben 71 erfgoedorganisaties meegedaan aan het vragenlijstonderzoek. In onderstaande tabel is de respons naar type vragenlijst te vinden.

Tabel 1. Respons vragenlijstonderzoek

Type vragenlijst	Aantal respondenten	%
Persoonlijke link	64	10
Open (anonieme) link	7	90
Totale respons	71	

OPGERICHT IN
1947

GEVESTIGD IN
TILBURG

KENNISONDERNEMING

STICHTING ZONDER WINSTOOGMERK

AANTAL MEDEWERKERS

30

INTENSIEVE SAMENWERKINGEN

MET UNIVERSEITEN EN ANDERE
KENNISINSTELLINGEN

SPECIFIEKE THEMA'S

- > VEERKRACHT
- > RUIMTE EN ENERGIE
- > OMGEVING
- > ARBEID
- > CULTUUR
- > ERFGOED
- > MIGRATIE
- > PARTICIPATIE
- > JEUGD
- > STURING

ONZE OPDRACHTGEVERS

- > PROVINCIES
- > GEMEENTEN
- > ZORG- EN WELZIJNSINSTELLINGEN
- > FONDSEN

HET
pon | telos

Over Het PON & Telos

Maatschappelijke besluitvorming verbeteren

Wij zijn een sociale kennisonderneming in het hart van de samenleving. We beschouwen het als onze opdracht om maatschappelijke besluitvorming te verbeteren. Dat doen we door wetenschappelijke kennis met kennis van de praktijk te verbinden. We zijn van data, feiten en cijfers, maar geven die altijd een gezicht. Waarbij iedere stem telt. Voorkeuren en meningen halen we op, onderzoeken we, analyseren we en duiden we. Met prikkelende aanpakken en innovatieve methoden. Daarbij zijn we altijd gericht op duurzaamheid: de harmonieuze verbinding tussen sociale, ecologische en economische doelstellingen. Zo dragen we bij aan de kwaliteit van samenleven, nu en in de toekomst.

Met een multidisciplinair en creatief team van bijna 30 adviseurs en onderzoekers werken we vooral voor lokale en regionale overheden in Nederland (met een sterke kennispositie in Noord-Brabant), maar ook voor corporaties, banken, zorg- en welzijnsinstellingen, fondsen en maatschappelijke organisaties. We werken daarbij intensief samen met universiteiten en andere kennisinstellingen en zijn officieel partner van Tilburg University. Met onze kennis en inzichten adviseren we beleidsmakers en bestuurders. Zodat ze afgewogen keuzes kunnen maken. Zodat ze bestuurlijk kunnen vernieuwen. En zodat ze een positieve impuls kunnen geven aan de samenleving van morgen.

Stationsstraat 20c
5038 ED Tilburg
+31 (0)13 535 15 35
info@hetpon-telos.nl
hetpon-telos.nl